

Informasjon om

Skjøtsel av automatisk freda kulturminner og bakkemurer

Buveg, Bjørnholm i Marnardal

Foto: Elisabeth Kaddan

Tilskudd til regionale miljøtiltak i jordbruket i
Aust-Agder og Vest-Agder **2013–2018**

Automatisk freda kulturminner

Kulturminner fra tida før reformasjonen i 1537 er automatisk freda etter Lov om kulturminne.

De automatisk freda kulturminnene gir kunnskap om den eldste historia til gårder og bygdelag lenge før det fantes skriftlige opplysninger. De er viktige element i nærmiljøet som kan gi kunnskap og oppleving til lokalmiljø, skole og reiselivsnæring.

Tilskudd

Denne brosjyren er utarbeid for å gi retningslinjer for skjøtsel av automatisk freda kulturminne som gravminner og buveier, som det kan gis tilskudd til gjennom Regionalt miljøprogram for jordbruket i Aust-Agder og Vest-Agder. I tillegg omfatter brosjyren skjøtsel av bakkemurer og hulveier. Hulveier kan søkes tilskudd til gjennom ordningen vedlikehold av ferdselsårer i jordbrukslandskapet.

Vilkår for tilskudd

Skjøtsel av kulturminner skal være i samsvar med retningslinjene i denne brosjyren. Det skal utarbeides skjøtelsplan med kart som skal godkjennes av kommunen. Videre skal automatisk freda kulturminner være registrert i databasen Askeladden. Publikumsversjonen av Askeladden heter kulturminnesøk; <https://kulturminnesok.no>. Her finner en opplysninger om det aktuelle kulturminne er registrert i Askeladden og hvor det er registrert. Skjøtselstiltak ut over det som står i denne brosjyren skal godkjennes av kulturminneforvaltningen i Aust-Agder fylkeskommune/Vest-Agder fylkeskommune.

Kort omtale av kulturminnene

Gravhauger og gravrøyser

Gravminner er relativt lette å få øye på og er av de best kjente automatisk freda kulturminnene. De ble til fra starten av bronsealderen og fram til slutten av vikingtida (ca. 1800 f. Kr.–1050 år e. Kr.) og ofte bygd ved eller nær tunet på gården. Det var nok mest storfolk og selveide bønder som fikk slik gravlegging. Gravminnene hadde symbolverdi og skulle være lett synlige.

En gravhaug er bygd opp av jord, eventuelt med noe innblanding av stein. Dei fins ofte både enkeltstående og i felt sammen med flere. Haugen er som regel omvendt skålforma, og den har alltid et torvlag i overflata.

Ei gravrøys er bygd opp av stein og blokker, uten iblanding av jord. Gravrøysene fins oftest enkeltstående eller to og tre sammen, og de er plassert på utsiktspunkt langs med sjø og vatn eller på høgdedrag.

Gravhaug, Kaldvell i Lillesand

Foto: Ingvild Paulsen

Gravrøys, Stangodden i Kristiansand

Foto: Snorre Haukalid

Hulveier

Hulveier er gamle veier som har fått si forsenka U-form fra erosjon og lang tids ferdsel av folk og husdyr. Slike veier var i bruk over et langt tidsrom, og kan ikke dateres nøyaktig, men

noen kan knyttes til gravhauger fra jernalderen. Det er ofte gravhauger, varp og andre vegmerke langs disse ferdselsårene.

Hulvei, Hundingland i Lyngdal

Foto: Snorre Haukalid

Buveier

Buveien gikk fra driftsbygningen gjennom innmarka til utmarka. Veien var inngjerda med steingjerder på begge sider når det var innmark på begge sider eller med steingard mot innmark og for eksempel avgrensa mot fjell på andre sida. Se bilde på forsida.

Bakkemurer

Bakkemurer er normalt ikke fra før 1537 eller automatisk freda. Men de er viktige element i kulturlandskapet og derfor har en i Regionalt miljøprogram laget ei tilskuddsordning for skjøtsel av disse. Bakkemurer er konstruerte steinmurer bygd i hellende terreng eller ytterst på naturlige terrasser. Funksjonen til disse bakkemurene er å holde på jord- og løsmasser slik at skrånende og ulendt terreng bedre kunne utnyttes til jordbruksdrift. En bakkemur må være minst 50 cm høg for å tilfredsstille kravene for tilskudd.

Bakkemur, Hervoll i Farsund

Foto: Ole Steffen Gusdal

Skjøtsel av kulturminner

Formålet med skjøtsel av kulturminner er at kulturminnet skal:

- Være synlig og tydelig i landskapet
- Være lite overvokst i overflata, slik at en ser eventuelle særpreg i konstruksjonen
- Så langt som mulig vise hvordan det kan ha sett ut i en mer opprinnelig stand enn i dag

Ved skjøtsel av kulturminne er det viktig å ikke gjøre skade.

Det må foreligge skriftlig tillatelse fra kulturminnevernet i fylkeskommunen før det kan gjøres endringer ved ett automatisk freda kulturminne. Ellers er det brudd på § 3 i Lov om kulturminne som seier:

Ingen må – uten at det er lovlig etter § 8 – sette i gang tiltak som er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte utilbørlig skjemme automatisk fredet kulturminne eller frembringe fare for at dette kan skje.

Skjøtsel av gravhauger og gravrøyser.

- Alle mindre trær og busker skal fjernes på gravhaugen og i en omkrets på 5 m fra ytterkanten av gravhaugen. Røttene skal ikke fjernes. Eldre tre bør bli stående, for å unngå kraftig framvekst av undervegetasjon. Videre skal det ikke brukes kjemiske midler for å fjerne vegetasjon. Kontakt kulturminnevernet i fylkeskommunen ved tvil om skjøtsel er riktig..
- Alt som er lagt oppå gravhaugen i nyere tid kan fjernes
- Slått eller beiting med småfe gir god årlig skjøtsel. Dersom en skal beite med storfe, må dette vurderes nøye i forhold til slitasje og tråkkskade.

- Målet er at haugen og de nærmeste omgivelser skal stå fram som den gressvokste/torvkledde haugen den opprinnelig var, med arr etter gamle inngrep synlige som del av kulturminnet.

Skjøtsel av hulvei, buvei og bakkemurer

- Tre og busker skal fjernes i og langs kulturminnene.
- Slått eller beiting med småfe gir god årlig skjøtsel. Dersom en skal beite med storfe, må dette vurderes nøye i forhold til slitasje og tråkkskade.
- I buveien og bakkemuren skal nedfallen stein legges opp i steingjerdet igjen slik at muren trer fram slik den har vært opprinnelig.

Større restaureringstiltak

Ved større restaureringstiltak kan foretak som er berettiget produksjonstilskudd søke om SMIL-midler. Kommunen kan da gi nærmere informasjon.

Les mer om kulturminne

<https://kulturminnesok.no>

* Database med opplysninger om registrerte kulturminne. Landsomfattende

<http://www.unimus.no/>

* Arkeologiske funn. Landsomfattende

<https://austagderfk.no/Tjenester-og-fagfelt/Regional-utvikling1/Kulturminnevern>

* Kulturminnevern, Aust-Agder fylkeskommune og Vest-Agder fylkeskommune

<https://www.riksantikvaren.no/>

* Riksantikvaren, direktorat for kulturminnevern

<https://lovdata.no/>

* Lov om kulturminne og forskrifter

* Regionalt miljøprogram for jordbruket i Aust-Agder og Vest-Agder

Fylkeskommunen har det overordna ansvaret for skjøtsel av automatisk freda kulturminner. Ta derfor kontakt med kulturminnevernet hos fylkeskommunen dersom du ønsker å gjøre mer enn å fjerne vegetasjon og holde det ryddig ved kulturminna eller om du har spørsmål eller opplysninger om kulturminner.

Kulturminnevernseksjonen

Aust-Agder fylkeskommune

Postboks 788 Stoa

4809 Arendal

e-post: postmottak@austagderfk.no

Fylkeskonservatoren i Vest-Agder

Vest-Agder fylkeskommune

Postboks 517 Lund

4605 Kristiansand

e-post: postmottak@vaf.no